

Problems of building a digital society

Shuhratkhon ORIPOV ¹

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2022
Received in revised form
25 September 2022
Accepted 20 October 2022
Available online
25 November 2022

Keywords:

digital society, digital economy, online education, internet, technologies, artificial intelligence.

ABSTRACT

This article focuses on the study of the impact of digitization and globalization on the formation of modern digital society development trends, the development of companies and their business strategies. In the context of the development and implementation of the newest approaches to the improvement of the educational system, it is noted that the role of education in the regulation of technological processes by society is increasing.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss10/S-pp10-16>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Рақамли жамият қуриш муаммолари

Калит сўзлар:

рақамли жамият, рақамли иқтисодиёт, онлайн таълим, интернет, технологиялар, сунъий интеллект.

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада рақамлаштириш ва глобаллашувнинг замонавий рақамли жамият ривожланиш тенденцияларининг шаклланишига, компанияларнинг ривожланишига ва уларнинг бизнес стратегияларига таъсири даражасини ўрганишга алоҳида эътибор қаратилган. Таълим тизимини такомиллаштиришнинг энг янги ёндашувларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш шароитида жамият томонидан технологик жараёнларни тартибга солишда таълимнинг роли ортиб бораётгани қайд этилган.

Проблемы построения цифрового общества

Ключевые слова:

цифровое общество, цифровая экономика, онлайн-образование,

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена исследованию влияния цифровизации и глобализации на формирование тенденций развития современного цифрового общества,

¹ Independent researcher, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek.

интернет, технологии,
искусственный интеллект.

развитию компаний и их бизнес-стратегий. В контексте разработки и внедрения новейших подходов к совершенствованию системы образования отмечается возрастание роли образования в регулировании обществом технологических процессов.

Кириш

Дунёнинг кўплаб минтақаларида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш натижасида “техно-ижтимоий ҳаёт”нинг янги шакллари билан тавсифланган рақамли жамият вужудга келмоқда. Рақамли жамиятда ўзаро ижтимоий алоқалар содалаштирилади, ахборот очиқлиги ошади ва харажатлар камаяди. Рақамли технологиялардан кенг фойдаланиш иқтисодий ўсишга ва аҳоли турмуш сифатини яхшилашга ёрдам беради. Шу билан бирга, тадқиқотчилар рақамлаштириш олиб келадиган хавфларни ҳам қайд этишади: ижтимоий тенгсизликнинг янги тузилмаларини шакллантириш, ривожланаётган мамлакатларнинг технологик етакчи мамлакатларга қарамлигининг кучайиши, трансмиллий корпорациялар таъсирининг кучайиши, шахсий ҳаётнинг бузилиши ва рақамли технологиялардан инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини чеклаш учун фойдаланиш каби ҳолатлар юз бериши мумкин.

Мавзунинг ўрганилганлик даражаси

Рақамли жамият – замонавий жамиятнинг уйда, ишда, таълим ва дам олишда ахборот-коммуникация технологияларини ўзлаштириш ва интеграциялаш натижаларини акс эттиради.

Рақамлаштириш Массачусетс университетида америкалик олим Николас Негропonte номи билан боғлиқ бўлиб, у 1995 йилда “Ҳаёт” асарида дунёда янги “рақамли дунё” нима эканлигини тасвирлашга ҳаракат қилган. [1]

Рақамли жамият тушунчалари тадқиқот дастурларида ҳам, энг ривожланган мамлакатларнинг бошқарув амалиётида ҳам қўллаб-қувватланади. Шундай қилиб, 2016 йилда Нидерландия университетлари ассоциацияси “Рақамли жамият” тадқиқот ташаббуси доирасида рақамли жамиятнинг пайдо бўлиши муносабати билан юзага келган муаммоларни ўрганиш учун 14 та университет олимларини бирлаштирди. Шу каби ташаббуслар Цюрих университети, Браун университетиде амалга оширилмоқда. Шунингдек, Александр фон Гумболдт Интернет ва жамият институтининг Аризонадаги “Ривожланаётган рақамли жамият” дастури рақамли жамиятни соҳа сифатида концептуаллаштиришга катта ҳисса қўшди.

2016 йилда Япония ҳукумати “Рақамли жамият 5.0” стратегиясини қабул қилди. Мазкур стратегия жамиятни ривожлантиришнинг навбатдаги босқичи сифатида кўрилади. Стратегиянинг асосий мақсади рақамли муҳитни жисмоний макон билан максимал даражада интеграциялаш орқали инсон ҳаёти сифатини яхшилашдир.

Шунингдек, рус тадқиқотчиларидан А.И. Агеев, М.А. Аверьянов, С.М. Евтушенко, Э.Ю. Кочетов, В.Г. Жулего, А.А. Балякин, М.В. Нурбина, В. Тараненко, Р. Мурзагулов, В.В. Кафтан, Ю.А. Чернавин ҳамда Фарб давлатлари тадқиқотчиларидан А. Алсуҳаибоний, Б. Айлвард, А. Бутопоулу, К. Као, Х. Чен, Ж. Ҳаес, Р. Хигман, Норт, J.Uollis, V.Veungast, Ж. Хабермас, П. Бурдиеу ва бошқалар рақамли жамият қуришнинг турли жиҳатларини тадқиқ этишган.

Тадқиқот методологияси

Ушбу тадқиқот доирасида биз маълумотларни йиғиш ва қайта ишлаш, тадқиқот мавзусига мувофиқ тегишли манбаларни таҳлил қилиш, шунингдек, қиёслашдан фойдаланиш, аналогия ва умумлаштириш каби умумий илмий билиш усулларини қўллаш орқали бир қатор манбалардан олинган маълумотларни таҳлил қилдик ва тизимлаштирдик. Тадқиқотнинг таҳлилий базасини халқаро тадқиқот агентликларининг таҳлилий материаллари, маҳаллий ва хорижий мақолалар ва ўқув қўлланмалари, шу жумладан, хорижий илмий конференциялар материаллари, Интернет материаллари ташкил этди.

Таҳлил ва натижалар

Рақамлаштириш ва глобаллашув шароитида бизнес муҳитининг технологик ривожланишини бошқариш XX асрнинг иккинчи ярмида глобаллашув юқори суръатларда ривожланди, бу мамлакатлар, халқлар ва авлодлар ўртасидаги чегараларнинг кенг миқёсли ривожланишига туртки бўлди. Интеграция ва унификация биринчи навбатда иқтисодий муносабатлар тизимига таъсир кўрсатди, бу эса халқаро меҳнат тақсимотининг аҳамиятини, капитал ва меҳнат миграция тезлигини оширди.

XX асрнинг сўнгги ўн йилликлари рақамли трансформациянинг жадал ўсиши билан ажралиб турди. Бунинг натижасида бизнес, жамият ва жаҳон иқтисодиёти учун туб ўзгаришлар рўй беришига олиб келди. 2008-2009 йиллардаги глобал инқироздан кейин рақамли тармоқлар жаҳон иқтисодиётида ривожланишнинг энг динамик ва истиқболли йўналишлари бўлди. Шунга қарамай, бугунги кунда рақамли иқтисодиётда фойда ва хавф ўртасида кескин номуносивлик кузатилмоқда, бу эса ушбу соҳада глобал бошқарув зарурати билан боғлиқ.

XXI асрнинг бошларига келиб, Интернет-технологияларнинг биринчи асослари пайдо бўла бошлади, бу иқтисодий жараёнларнинг ривожланишига ҳам ўз таъсир ўтказди. Кейинчалик рақамлаштириш глобаллашув билан чамбарчас боғланиб, кучли интеграцияни шакллантирди. Интернет-технологияларнинг жадал ривожланиши туфайли XXI аср рақамли технологиялар, глобалистик трансформациялар, иқтисодий жараёнларни қайта ташкил этиш ва универсал рақамлаштириш асрига айланиши мумкин. Ушбу жараёнларнинг умумий номи "рақамли иқтисодиёт"дир. Рақамли технологиялар ҳар қандай маълумотни қабул қилувчига борадиган масофани ҳам, уни қайта ишлаш вақтини ҳам қисқартириш имконини берди.

Рақамлаштириш глобаллашувнинг ривожлантирувчи кучига айланди. Кундалик ҳаётда бу Интернет ва смартфонлар каби рақамли технологиялардан фойдаланишда намоён бўлади. Буларнинг барчаси маълумотларни қайта ишлашни ишончли, ўз вақтида ва аниқроқ бўлишини таъминлади. Бу ҳодиса глобал миқёсда рақамли ўсишга олиб келди. Хусусан:

- мобил алоқа: Statista.com маълумотларига кўра, 2022 йил 1 январ ҳолатида дунёдаги смартфон фойдаланувчилари сони 6,648 миллиардни ташкил этган, яъни дунё аҳолисининг 83,32 фоизи смартфонга эга. 2016 йилда 3,668 миллиард смартфон фойдаланувчилари бўлган, яъни ўша йилги дунё аҳолисининг 49,40 фоизи ташкил қилган[2];

- Интернет технологиялари: 2022 йил апрел ҳолатига кўра, бутун дунё бўйлаб беш миллиарддан ортиқ интернет фойдаланувчиси бор бўлиб, бу дунё

аҳолисининг 63,1 фоизини ташкил қилади. Буларнинг 4,7 миллиарди ёки дунё аҳолисининг 59 фоизи ижтимоий тармоқ фойдаланувчиларидан иборат. Интернетнинг глобал кириш даражаси 62,5 фоизни ташкил этади[3].

Рақамлаштиришнинг таъсири янги венчур капитал лойиҳаларини ривожлантириш учун жуда муҳим, чунки технологик ўзгаришлар тез глобаллаштириш учун асосдир. Сўнгги йигирма йил ичида технологик ўзгаришлар ривожланаётган стартапларнинг тез ўсишига тўртки бўлди. Айрим экспертларнинг фикрича, глобаллашув, алоқа ва транспорт технологияларидаги ютуқлар натижасида транзакция харажатларининг пасайишига олиб келди.

Бундай технологик ўзгаришлар шароитида халқаро ишбилармонлик муҳити кичик ва ўрта корхоналарга эрта ва тез халқаро миқёсда ривожланиш имкониятларидан фойдаланишга ёрдам беради. Шундай қилиб, кичик фирма учун рақамлаштириш халқаро бозорга аъзо бўлиш учун қўшимча имкониятдир[4]. Бундан ташқари, тадбиркорлар энди сервер сотиб олиш, IT- муҳандислар жамоасини жалб қилиш ва нолдан ўзларининг виртуал сайтларини ишлаб чиқишга шошилиш эҳтиёж сезмайдилар. Энди буларнинг барчасини арзонроқ нархда амалга ошириш имконияти пайдо бўлди.

Рақамлаштириш глобал жараёнларни бир неча жиҳатдан осонлаштиради[5]:

- рақамли платформалардан кўпроқ фойдаланиш трансчегаравий транзакциялар харажатларини камайтиришга олиб келади. Корхоналарга исталган мамлакатдаги мижозлар ва етказиб берувчилар билан мулоқот қилиш имкониятини яратилиши;

- глобаллашувнинг ижобий томонлари энг йирик трансмиллий корпорацияларга хос бўлган, айти пайтда кичик ва ўрта корхоналар ҳам халқаро савдода иштирок этиш имкониятини юзага келтирди.

Ўсиб бораётган рақобат туфайли ривожланаётган мамлакатлар ҳам ўзларининг трансмиллий компаниялари иқтисодий салоҳиятини ривожлантириш имкониятига эга бўлдилар. Бироқ ривожланган давлатлар билан солиштирганда ривожланаётган мамлакатларнинг иқтисодий ва технологик мослашувидаги камчиликларни бартараф этиш, киберхавфсизлик муаммоларини ҳал қилишда муҳим аҳамиятга эга бўлган рақамли иқтисодиётни тўғри бошқаришни ўрганиши керак.

Шундай қилиб, рақамли муҳитда фаолият юритувчи замонавий компанияларни бошқаришда илғор инновациялар ва тегишли бизнес стратегияларни тизимли жорий этиш экотизимини яратиш зарурати пайдо бўлди[6].

Рақамли бизнес муҳитида технологик етакчиликка эришиш.

Глобаллашув ва рақамлаштириш замонавий компанияларга сезиларли таъсир кўрсатади. Автоматлаштириш ва сунъий интеллект каби турли замонавий технологиялардан фойдаланиш компаниянинг бизнес самарадорлигини сезиларли даражада ошириши мумкин.

2020 йилда, COVID-19 пандемияси шароитида ички жараёнларни рақамли трансформация қилиш билан шуғулланувчи компаниялар инқироз кўринишларига қарши тура олди, бошқа компаниялар эса янги шароитларга мослашиш учун рақамлаштириш жараёнларини тезлаштиришга мажбур бўлди.

Wearessocial Digital-2021 махсус ҳисоботида қилинган хулосаларга кўра, яқин келажакда ходимларнинг бир қисми масофадан туриб ишлашда давом этади [7]. Бу маълумот бизга компанияларнинг рақамли трансформациясининг давом этаётган тенденциялари ҳақида хулоса чиқариш имконини беради. Шу муносабат билан замонавий компаниялар учун энг истиқболли лойиҳалар, бизнингча, автоматлаштириш ва роботлаштириш (сунъий интеллектдан фойдаланиш) билан боғлиқ лойиҳалар, шунингдек, булутли технологиялар ва киберхавфсизликни ривожлантиришга қаратилган лойиҳалар бўлади. Бундан ташқари, булутли технологиялар ва киберхавфсизликнинг ривожланиши ходимларнинг масофавий ишлашга ўтишида энг муҳим ҳисобланади, чунки замонавий шароитларда маълумотларнинг сизиб чиқиши ва бузилиши хавфи сезиларли даражада ошиб бормоқда.

Digital Leader Networking платформаси томонидан ўтказилган “Trends and Technologies 2030” тадқиқоти муаллифлари 2030 йилга келиб компаниялар ходимларининг 50% дан ортиғи масофавий ишда бўлади ва компания ходимларининг 50% гача қисми сунъий интеллект билан алмаштирилади, деган хулосага келди[8]. Ушбу тадқиқот шуни кўрсатадики, 2020 йилги COVID-19 инқироzi туфайли юзага келган ўзгаришлар концептуалдир ва компаниялар раҳбарияти компания стратегиясини режалаштиришда ушбу тенденцияларни ҳисобга олиши керак.

Умуман олганда, компания ходимларининг касбий малакасини тизимли равишда ошириш ва корпоратив ўқув дастурларини ишлаб чиқиш компанияда рақамли технологияларни жорий этиш ва мослаштиришни сезиларли даражада соддалаштириши мумкин. Шу муносабат билан таълим тизимини замонавий тенденциялар асосида ривожлантириш компанияларда рақамли трансформацияни муваффақиятли амалга оширишнинг муҳим омили эканлигини таъкидлаш керак. Бундан ташқари, рақамли жамият шаклланиши контекстида таълим тизимини ривожлантириш тенденцияларини кўриб чиқиш зарурдир.

Рақамлаштириш шароитида янгиланган таълим тизимини шакллантириш.

Ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар, янги технологик муаммолар таълим тизимини такомиллаштириш бўйича қарорлар қабул қилишда янги ёндашувларни ишлаб чиқиш заруратини туғдирди. Бугунги кунда шахсни шакллантиришда таълимнинг ўрни долзарбдир. Таълим жамиятда содир бўлаётган ижтимоий ва маданий ўзгаришларнинг асосий сабаби ҳисобланади[9]. Таълим асосан, технологик ривожланиш тенденцияларига мос келиши рақамлаштириш даврида жуда муҳимдир [10].

Шу сабабли, янги имкониятлар ва хавф-хатарларга тезда мослаша олиш, шунингдек, инсон капитали ривожланиш даражасини оширадиган инноватор бўлиш айниқса муҳимдир. Ахборот-коммуникация технологияларидан (АКТ) фойдаланиш кучли таълим муҳитини яратади ва ўқув ва ўқитиш жараёнини ўзгартиради ва ўқувчиларни ўз билимларидан мустақил фойдаланишга мажбур қилади. АКТ нафақат мавжуд ўқитиш усулларига қўшилиши мумкин бўлган восита, балки ўқитиш ва ўрганишнинг янги усулларини қўллаб-қувватлашнинг муҳим усули ҳамдир. XXI асрда "технология" атамаси кўплаб соҳаларда, жумладан, таълимда ҳам қўлланилади. Бунинг сабаби, кўпчилик мамлакатларда технология билимларни узатишнинг асосий воситасига айланган. Технологик интеграция

инновацияларни бошдан кечириб одамларнинг фикрлаш, ишлаш ва яшаш тарзини бутунлай ўзгартирди.

Ўз навбатида, турли давлатларнинг таълим соҳасидаги давлат сиёсатини ривожлантириш, тўғри қарорлар қабул қилишда таълим тизимини баҳолаш тизими муҳим аҳамиятга эга. Таълим сифатини баҳолаш тизими очиқлик, шаффоқлик, эркин фойдаланиш имконияти, холислик ва мустақиллик каби мезонларга жавоб бериши керак. Айтиш жоизки, замонавий таълим тизимида ушбу мезонларни очиб берадиган рақамли технологияларни жорий этиш кўзда тутилган. Масалан, юқори сифатли таълимни бутун Ўзбекистон бўйлаб аҳоли учун қулай ва арзон қилиш учун биз таълим муассасаларида замонавий ахборот базасидан фойдаланишимиз керак, таълим сифатини баҳолаш тизимини очиқ, адолатли ва шаффоқ қилиш учун таълим муҳитига бошқарув қарорларини самарали ишлаши учун зарур бўлган рақамли технологияларни кенг жорий этишимиз зарур.

Ҳозирда энг оммабоп таълим онлайн таълим муассасалари бўлиб, улар хорижлик талабалар билан таълим олиш имкониятини беради, талабалар энди чет элга боришлари шарт эмас, бу эса таълим тизимининг глобаллашув жараёнини тартибга солишга ёрдам беради. Бугунги кунда таълим тизимида онлайн шакли алоҳида ўринни эгаллайди. Бу онлайн таълим ташкилотларини бутун дунё бўйлаб таълим муассасаларини глобал таълим жараёнига жалб қилиш туфайли трансмиллий ҳарактерга эга бўлишига имкон беради.

Таълим ижтимоий ўзгаришларнинг энг кучли воситасидир. Таълим билан жамият керакли ўзгаришларни амалга ошириши ва модернизация қилиши, доимий ўзгариб турадиган ижтимоий-иқтисодий шароитда мутахассисларни стратегик фикрлашга ўргатиши ва энг янги технологик билимларни юқори тезликда жорий қилиши мумкин. Таълим ўзгарувчан жамиятнинг пайдо бўлган эҳтиёжлари ва фалсафасига мувофиқ шахсни яхшилашга ёрдам бериш учун имкониятлар ва тажрибалар тақдим этиш орқали жамиятни ўзгартириши мумкин. Барқарор ижтимоий тараққиёт ҳаётнинг барча жабҳаларида юқори мослашувчанликни, пухта режалаштиришни талаб қилади[11-15].

Хулоса ва таклифлар.

Глобал жараёнларга, янги бизнес стратегияларига ва инсон капиталини ривожлантиришнинг янги шаклларига эътиборнинг йўқлиги замонавий жамиятни рақамлаштиришни тақазо қилиб боради.

Ҳозирги кунда замонавий дунё рақамли жамиятга ўтиш босқичида бўлиб, у илмий-техникавий тараққиётнинг жадаллашувида, инновациялар ролининг ўсишида, компанияларнинг бизнес жараёнларидаги ўзгаришларда, инсон ресурсларининг сифат таркибидаги ўзгаришларда намоён бўлмоқда. Иқтисодиётдаги ўзгаришлар нафақат технологик жараёнларни, балки бошқарув маданиятини, дунёқарашини, ходимларга бўлган муносабатини, шунингдек, ходимларнинг ўз қаршларини, компаниянинг ижтимоий муҳитини ўзгартиришга олиб келади. Замонавий раҳбар ушбу тенденцияларни ҳисобга олиши ва ўзининг ва компания ходимларининг малакасини мунтазам равишда оширишга интилиши керак. Шунингдек, рақамли трансформацияга яъни компания учун рақамли стратегия ва рақамлаштириш йўл харитасини яратишга эътибор қаратиш лозим.

Шундай қилиб, ҳар қандай корхона ёки давлат идоралари учун мавжуд ресурслар ва имкониятларни ҳисобга олган ҳолда таълим тизимига рақамлаштиришни кенг жорий этиш орқали ходимларни билими ва кўникмаларини ошириш муҳим масалага айланиб бормоқда. Талим тизимидаги рақамлаштириш келажакда ривожланган етакчи давлатлар қаторидан муносиб ўрин эгаллашга ёрдам берувчи асосий восита айланади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Negroponte N. Being digital. Kent, 1995.
2. How Many People Have Smartphones In The World? (Source: <https://www.bankmycell.com/blog/how-many-phones-are-in-the-world>)
3. Worldwide digital population July 2022 <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>
4. Y.Y. Lee, International Business Research, 12(4), 11 (2019)
5. Digital globalization: the new era of global flow (2021) <https://www.mckinsey.com/>
6. E. Sepashvili, Economia Aziendale Online, 11(2), 191 (2020)
7. DIGITAL IQ 2020 (2021) <https://www.pwc.ru>
8. Trends and technologies (2021) <https://ict.moscow/>
9. Education as an instrument of social change and enhancing teaching-learning process with the help of technological development, <https://www.researchgate.net>
10. P.I. Kasatkin, J.A. Kovalchuk, I.M. Stepnov, Voprosy Ekonomiki, 12, 123 (2019)
11. State federal statistical monitoring forms for higher education, 1-2 (2021) <https://www.minobrnauki.gov.ru>
12. State federal statistical monitoring forms for continuing professional education, 1-ПК (2021) <https://www.minobrnauki.gov.ru>
13. State federal statistical monitoring forms for general education, 001 (2021) <https://edu.gov.ru>
14. State federal statistical monitoring forms for secondary and vocational education, SPO-1 - SPO-2 (2021) <https://edu.gov.ru>
15. State federal statistical monitoring forms for vocational education, <https://edu.gov.ru>
16. Eshkuvvatovna, K. L., Tuychievna, M. S., & Furkatovna, S. D. (2021). Comparative analysis of the usage of concept "hospitality" in the phraseological units of English, Russian and Uzbek languages on the basis of the English translation of the novel "Silence" by S. Ahmad. *Linguistics and Culture Review*, 5(S1), 1640-1648.